

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Ганка Неделчева, катедра „Музика”, ФНОИ

на дисертация с тема:

АЛТЕРНАТИВНИ СТРАТЕГИИ В МУЗИКОТЕРАПИЯТА НА УЧЕНИЦИ С НЕВРОРАЗВИТИЙНИ НАРУШЕНИЯ

от АТАНАСИОС ДОВАС

за присъждане на образователна и научна степен „ДОКТОР”

в професионално направление 1. 2. Педагогика

(Специална педагогика)

I. Данни за процедурата

Атанасиос Довас е докторант в катедра „Специална педагогика и Логопедия” на ФНОИ. Дисертационният труд е обсъден и насочен за публична защита с протокол от заседание на тази катедрата от 08. 09. 2020. Депозирани са всички останали документи за финализиране на процедурата.

II. Биографични данни за докторанта

Атанасиос Довас е роден на 21 септември 1978. Биографичната му справка дава информация за етапите в неговото образование, ценз и професионална реализация, които в своя синхрон очертават целенасочен и мотивиран избор на посока в битието на специалист с висока компетентност.

Атанасиос Довас е възпитаник на Modern Conservatory of Thessaloniki (Модерна консерватория в Солун), където се обучава (1999-2007) и дипломира със специалности хармония, оркестрация и

полифония (курсове по контрапункт и фуга). Междувременно (2006) получава диплома по музикознание и музикална педагогика и от Aristotle University of Thessaloniki (Университет Аристотел в Солун). Гръцката образователна система има структурна организация, различна от българската и това обяснява експонирането на фактите в настоящата рецензия по този начин.

Музикално-теоретичните компетентности на Довас се допълват от овладяването на знания и в зоната на специалната педагогика. Той изучава Брайлово писмо – четивно и писмено, гръцки жестомимичен език за глухи, посещава специализиран семинар по специална педагогика с респектиращ хорариум от 400 часа, както и програмата „Развитие на интерактивни образователни умения със студенти и семейства с увредени деца” на Университета в Торино, Италия.

Атанасиос Довас афишира интерес и към музикалното образование и терапевтичните аспекти на музиката, които обвързва с теорията и практиката на специалната педагогика, както и с парадигмата на новото време – развиващото образование.

Компютърните и музикално-технологичните умения, които притежава, са в тясна колаборация с посочените зони на професионален интерес. Те увеличават възможностите му за комплексен и ефективен подход в специфичната работа с нервноразвитийни нарушения. Ползването на музикален софтуер при музикална нотация, съчиняване на музика, звукозапис и аудио дизайн са инструменти от съвременния дигитален арсенал, които предлагат неизчерпаемо меню за приложение.

Г-н Довас притежава всички необходими сертификати за професионално ниво и ги прилага без ограничение в своята практика като учител. Започва педагогическия си опит като музикален педагог в

държавни училища за начално и висше образование в префектурата на Солун, където работи от 2006 до 2010. Има активност като преподавател по музика в държавен професионален обучителен институт (2014-2016), но най-голям е опитът му като музикален педагог в специална държавна гимназия в префектурата на Солун (от 2010 до 2020).

Ползва английски и италиански. Като педагог се интересува от бъдещето на образованието, неговия мениджмънт и администриране. През 2015 участва в обучителна програма и по тези проблеми.

Научно-изследователските интереси на Атанасиос Довас са естествен и логичен етап в неговото професионално развитие. Те извеждат професионалното му присъствие до други хоризонти и откриват нови мащаби пред него. Избраната тема на дисертационния му труд е резултат на неговия педагогически опит, който намира проекции в практико-приложни и научни иновации.

III. Анализ и оценка на дисертацията

Докторантът поставя във фокуса на своята научно-изследователска работа децата с невроразвитийни нарушения като реципиенти на специални образователни стратегии. Той апробира алтернативни концептуални педагогически решения в отговор на техните специфични потребности, които модерното технологично време позволява. Очертана е мултидисциплинарна зона на взаимодействия, в която се интегрират медицински методи с тези на психологията, специалната педагогика, музикалното образование и компютърните музикални технологии, които асистират възрастовото им развитие в социокултурен план. В тази

мултифункционална среда авторът въвежда механизмите и инструментите на психотерапията и музикотерапията, които кореспондират с продуктите на музикалния софтуер и осигуряват висок коефициент на полезно действие и положителни нагласи при подобен комплексен образователен подход.

Дисертационният текст съдържа 183 страници, използвана литература – 138 заглавия, 24 таблици и 30 фигури. Съдържанието е структурирано в осем текстови единици: **Въведение, Глави I, II, III, IV, V и Заключение.**

Въведението експонира необходимите атрибути на дисертацията, които са уточнени прецизно.

Предметът на дисертационното изследване е формулиран като *„... алтернативни образователни и терапевтични условия, в които се реализират иновационни и ефективни стратегии и педагогически технологии за развитие на когнитивните, комуникативни и поведенчески умения на децата с невроразвитийни нарушения и редукция на техни базови дефицити”* (стр 5). В тези условия докторантът открива за себе си провокация в интелигентното използване на съвременните технологии за създаване на иновативни практики в специалното образование.

Алтернативните стратегии и съвременните музикални технологии в музикотерапията са **обект** на настоящото изследване като фактор *„за активността и ключовата поведенческа симптоматика на ученици с невроразвитийни нарушения от аутистичния спектър.”* (стр 6), който отвежда към музикална импровизация – като опит и умение за самоизразяване чрез свой собствен език.

Научната хипотеза е обвързана със създаването на софтуерна апликация на базата на музикална импровизация с пиано, която поражда терапевтичен ефект върху учениците с РАС като стимулира концентрация на вниманието, подобряване на невербалната комуникация и редукция на стереотипните поведения.

Проведеното експериментално обучение обслужва **целите и задачите** на тази хипотеза и конкретизира техните реализации чрез разработване на програма за обучение на ученици с ASD, които постигат вътрешно изразяване чрез музикална импровизация; създаване на музикално приложение и въвеждане в обучението по музика и музикотерапия на ученици с ASD въз основа на програмата за музика и синтез на Ableton Live Suite 9, проследяване на индивидуализирани и съвместни терапевтични ефекти; изработване на структуриран протокол за проследяване на поведенческата промяна.

Докторантът максимално съобразява своя научен текст с терминологията на международната клинична практика чрез използваното понятие „невроразвитийни нарушения“, което е в процес на официално въвеждане до 2021(ДСН-5, 2013 и МКБ-1, 2018).

В **Глава първа „Специално образование – образование за всички“** Атанасиос Довас обобщава общото и специалното образование в Гърция, както и необходимостта от оценка на тяхната ефективност от гледна точка на съвременната ситуация. Познаването на проблемите при съвместното обучение на деца с/без увреждания и/или специални образователни потребности има отношение към стратегиите за по-нататъшна практическа реализация на идеите за приобщаващо образование. В този контекст докторантът акцентира върху необходимостта от иновационни практики, които предлагат различни институционални инициативи като Национална програма за специално

образование на децата с увреждания и Лаборатории за специално професионално образование и тренинг в Гърция. Дисертационният текст впечатлява с дълбоко и детайлно познаване на многокомпонентната среда на специалното образование в родината му, както и с неговата професионална ангажираност и отговорност като автор за намиране на радикални решения за превръщането му в образование за всички.

Втора глава е пространство за експониране на **Методологични подходи към аутизма като невроразвитийно нарушение**. Г-н Довас проследява динамиката в еволюиращото присъствие на термина аутизъм от въвеждането му през 1911 от Блойлер до последното десетилетие на ХХ век. Квалифицирането на аутизма като „спектърно“ нарушение, *„при което клиничната картина не е хомогенна, а варира от по-леки до тежки форми и се проявява в сферата на социалните взаимодействия, комуникацията и стереотипни форми на поведение”* (стр 17-18) става обективна причина за въвеждане на по-целесъобразен термин в специализираните научни среди – „разстройства от аутистичния спектър (ASD)” през 2000 година. С това са съобразени всички международни класификации и диференциална диагностика на нарушенията от аутистичния спектър в началото на ХХІ век, представени в тази глава от дисертационния текст. Панорамата на световния научно-изследователски опит намира измерение чрез прилаганата диагностика и актуални терапевтични стратегии спрямо невроразвитийните разстройства от аутистичния спектър. Музикалната терапия е част от богатия набор от методологически подходи в образованието на лица с подобни разстройства, която комуникира с различни области на човешкото развитие и я превръща в холистична интервенция.

На базата на добре селектиран исторически опит, който е повод за адмирации към докторанта, **Трета глава „Музикално образование и**

музикална терапия“ експонира концепциите за музиката като феномен, като обект на музикалното образование – общо и специално и като терапевтичен фактор. Наблюденията и изводите на автора на дисертационния текст отчитат техния потенциал за ефективно въздействие върху специалните образователни потребности на посочения контингент от деца и възрастни с невноразвитиен тип увреждания. Текстът е построен логично и обслужва йерархична конструкция от проблеми: музиката в детското развитие; музиката в общото образование (педагогическите модели на Далкроз, Кодай, Орф); музиката в специалното образование, където са реалните исторически корени на музикотерапията, нейните същност, цели и задачи; дефиниции и принципи в музикалотерапевтичната дейност.

Докторантът приема възгледите на Bunt, според който *„Целта на музикотерапията е да се развиват възможностите и да се възстановяват функциите на човек, да се постигнат по-добри вътрешни условия и следователно по-добро качество на живот чрез профилактика, рехабилитация или лечение.. (стр 26).* Г-н Довас разглежда терапевтичния процес с музика с неговия строго определен порядък на откриване, диагностика и изготвяне на програма за работа. Конструира собствената си терапевтична рамка, ситуирана чрез две основни техники – **пасивни** (рецептивни), базирани върху слушането на музика и **активни** (интерактивни), базирани върху създаване на музика или звук, които могат да осъществят благоприятен синтез с други форми на изразяване: движение, танц, игра, пластични и визуални изкуства, вербално изразяване и др.

От изключително значение за неговите научни хипотези е проследяването на емпирични изследвания върху ефекта от музикотерапията на лица с аутизъм. Акцентът с основание е поставен

върху музикалната импровизация. Тя може да протече като имитация, като свободна импровизация с текст и звук под акомпанимент на пиано или друг инструмент. В повечето случаи резултира в подобряване на комуникативните и поведенчески умения, придружени от общ положителен резонанс в психичното състояние на индивида.

Четвърта глава „Методология на емпиричното изследване“ е зона на експерименталната работа – създаване и апробиране на адаптиран музикален софтуер за индивидуална терапия на ученици с разстройства от аутистичния спектър чрез музикална импровизация на пиано. Той се въвежда в специално разработена терапевтична програма, отговаряща на всички стандарти за подобен експеримент (условия, процедури за събиране на емпирични данни и протокол)

Докторантът дефинира 3-те основни форманти на емпиричното изследване – предмет, основен изследователски въпрос и научна теза. Социалният фактор и неговият потенциал за стимулиране на адаптивни компетентности и редуциране на поведенчески дефицити е поставен в интердисциплинарна научната зона, в която се срещат музикотерапията като територия на психотерапията, от една страна, и като реална част от музикалното образование на децата със СОП, от друга. Изследователската теза допуска, че алтернативните стратегии в музикотерапията, свързани с прилагане на съвременни музикални технологии и адаптирано софтуерно приложение за музикална импровизация, съчетани с индивидуален подход към специалните потребности на детето и организирани в стройна система от съвместни дейности с терапевта, могат да повлияят позитивно върху мотивацията, опита и уменията за социална комуникация и при най-тежки форми на невроразвитийни разстройства.

Настоящата докторска дисертация поставя на фокус възможности и перспективи за свързване на новите музикални технологии и музикалната

терапия при деца с ASD чрез импровизации на пиано като изцяло нов метод в музикално-терапевтичните практики.

Емпиричното изследване протича според обявените цели, задачи и хипотези в технологично оборудвана терапевтична среда за индивидуално обучение по музикална импровизация с пиано и съответния дигитален интерфейс за музикални инструменти (MIDI). Основна оперативна единица е Ableton Live – музикален софтуер и приложения. Осъществен в детайли е перфектен дизайн на психолого-педагогическия експеримент. Осигурени са диагностичен инструментариум и необходимите диагностични процедури. Контент-анализът е използван като структуриран начин за систематизиране, а корелационният – фиксира взаимовръзките или синхрона между независимите оценки на експертите. Статистическият анализ е проведен с използването на софтуера SPSS 22.0.

Всички детайли в проведената експериментална работа са прецизно организирани и реализирани, което е основание за висока оценка на тандема докторант – научен ръководител.

Пета глава от дисертационния текст на Атанасиос Довас **„Резултати от емпиричното проучване”** коментира и систематизира емпиричните данни. Поведенческите промени на учениците с дифузни нарушения на развитието са изведени като резултат на приложените три сегмента на въздействие – алтернативни образователни стратегии, адаптиран за конкретния случай музикален софтуер и методика за индивидуална музикална терапия. Комплексният терапевтичен ефект влияе върху общата активност на учениците с РАС, концентрацията на вниманието и редуцирането на стереотипните поведения.

Придобиването на умения за музикална импровизация с пиано от ученици с дифузно нарушение в развитието е процес, ръководен и

контролиран от специалисти. Докторантът представя структурирани наблюдения и оценки на експерт-психолог, експерт – специален педагог и на експерт – музикален терапевт. Резултатите от проведения обучаващ експеримент в областта на музикалната терапия с използване на музикалната импровизация с пиано съответстват на изследователския въпрос и хипотезите, поставени в началото на докторската дисертация. Те отчитат положително отношение на учениците от ASD към сесиите и подобрени показатели по отношение на контакт с очите, концентрация и стереотипни поведения.

В **Заключението** на дисертационния текст Атанасиос Довас обобщава, че експонираната от него музикалотерапевтична програма за ученици с ASD, която се базира на синтез между музикална импровизация, музикална терапия и музикална технология, има високохуманно послание – общуването. Тя се реализира благодарение на неговия личен опит и практика с джаз импровизацията, високите му компетентности в музикалните технологии и богатата практика с музикалния софтуер, особено Ableton Live 9. Поздравление за прекрасния избор на музикална среда, която е истинско вдъхновение за импровизация – популярната тема от американския джаз музикант Хърби Хенкок!

Приемам безусловно **Научните приноси**, обявени от докторанта. Те са многоаспектни и притежават висока теоретична, методологична и приложна научна стойност.

Публикациите на докторанта, свързани с настоящата процедура, са тематично свързани със съдържанието на дисертационния труд. **Авторефератът** отразява коректно основните идеи в него.

Дисертацията споделя педагогически опит, мотивиран от научно-изследователските и практико-приложни нагласи на докторанта. В началото на второто десетилетие на XXI век тя е знак за актуално търсене

и намиране на алтернативни практики от педагога-терапевт. Те очертават новите парадигми в образованието, които намират реализация чрез цялостен холистичен подход. Той позволява сливането на обучение и лечение, удоволствие и знание, култура и компетентност.

IV. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на направените констатации и оценки на дисертационния текст и показаните категорични научно-изследователски и практико-приложни резултати предлагам на Уважаемото научно жури **да присъди** научната степен „доктор” на Атанасиос Довас.

13.11.2020

София

проф. д-р Ганка Неделчева,

член на научното жури